

UOT 7.038

ORCID: 0009-0008-5216-6332

DOI: 10.52094/OLPO1135

Məhbarə Tahir qızı Abbasova
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
dissertant
mehbara.abbasova@gmail.com

“LABİRİNT” QRUPUNUN YARADICILIQ FƏALİYYƏTİ: KOLLEKTİV TƏCRÜBƏ VƏ LAND-ART PRAKTİKALARI

Xülasə: Məqalədə “Labirint” müstəqil art qrupunun yaradıcılıq fəaliyyəti kollektiv təcrübə və land-art praktikaları kontekstində təhlil edilir. Tədqiqatın məqsədi qrupun fəaliyyətində formalaşan prosesual bədii düşüncə modelini və onun Azərbaycan müasir incəsənətindəki yerini müəyyənləşdirməkdir. Araşdırma “Labirint” qrupunun 1990-cı illərin sonundan etibarən həyata keçirdiyi land-art simpoziumlarını, site-specific layihələri və sosial yönümlü bədii müdaxilələri empirik material kimi nəzərdən keçirir. Xüsusilə Abşeron yarımadası və digər regional məkanlarda baş tutan layihələr sənət və məkan münasibətlərinin yenidən kodlaşdırılması kontekstində təhlil olunur. Nəticə olaraq, “Labirint” qrupunun fəaliyyəti Azərbaycan müasir incəsənətində obyekt-mərkəzli bədii istehsaldan proses yönümlü, kollektiv və məkan əsaslı yaradıcılıq modellərinə keçidin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Qrupun təcrübəsi sənəti sabit obyekt kimi deyil, davam edən sosial-estetik proses kimi interpretasiya edən alternativ bədii yanaşmanın institusionallaşmasına töhfə vermişdir. Tədqiqatda müqayisəli təhlil, vizual analiz və empirik müşahidə metodlarından istifadə olunmuşdur.

Açar sözlər: Labirint, land-art, kollektiv təcrübə, site-specific sənət, incəsənət kollektivi, Azərbaycan müasir incəsənəti

Giriş. XX əsrin son onillikləri Azərbaycan incəsənətində institusional, estetik və metodoloji transformasiyaların intensivləşdiyi dövr kimi xarakterizə olunur. Bu mərhələdə ənənəvi akademik bədii istehsal modeli tədricən zəifləyərək, onun yerini eksperimental, proses yönümlü və kollektiv əsaslı təcrübələr tutur. Xüsusilə land-art, site-specific müdaxilələr və public-art yanaşmaları sənətin məkan, zaman və sosial mühitlə əlaqəsini yenidən müəyyənləşdirir.

Bu dəyişikliklərin fonunda 1996-cı ildə Səbinə Şıxlinskayanın təşəbbüsü ilə yaradılmış “Labirint” art qrupu Azərbaycan müasir incəsənətində alternativ yaradıcılıq modelinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Qrupun fəaliyyəti yalnız sərgi və ekspozisiya təcrübəsinə deyil, həm də kollektiv yaşayış, birgə yaradıcılıq və situativ bədii müdaxilələrə əsaslanan geniş eksperimental strategiyalara söykənir.

Problemin aktuallığı onunla müəyyən olunur ki, Azərbaycan müasir incəsənətində kollektiv yaradıcılıq modellərinin formalaşması hələ də tam sistemləşdirilməmiş və nəzəri baxımdan yetərincə təhlil olunmamışdır. Xüsusilə land-art və site-specific təcrübələrinin yerli kontekstdə inkişafı, onların sosial və məkan yönümlü transformativ potensialı bu sahədə əlavə tədqiqat zərurəti yaradır.

Bu tədqiqat əvvəlki araşdırmalarla əlaqədə olmaqla yanaşı, “Labirint” qrupunu prosesual estetikaya keçidin nümunəsi kimi təhlil edir. Mövcud ədəbiyyatda Azərbaycan müasir incəsənətinin ümumi inkişaf və bəzi sənətçilərin fərdi fəaliyyəti araşdırılsa da, kollektiv land-art praktikalarının struktur və metodoloji analizi nisbətən az işlənmişdir [Əsgərova, 2015, s. 162-163; Gray, 2022, s. 18-19].

Tədqiqatın əsas məqsədi “Labirint” qrupunun yaradıcılıq fəaliyyətini kollektiv təcrübə və land-art təcrübələri kontekstində təhlil edərək onun Azərbaycan müasir incəsənətində proses yönümlü estetikaya keçiddəki rolunu, yeni bədii paradigmanın formalaşmasına təsirini müəyyənləməkdir. Bu məqsədə uyğun olaraq aşağıdakı tədqiqat sualları formalaşdırılır: qrupun yaradıcılıq modeli hansı metodoloji prinsiplərə əsaslanır, land-art və site-specific təcrübələr incəsənət məkanını necə transformasiya edir və kollektiv yaradıcılıq sənət obyektinin statusunu hansı şəkildə dəyişdirir. Qrupun müxtəlif illərdə həyata keçirdiyi layihələr analitik baxımdan nəzərdən keçirilir və onların konseptual strukturu interpretasiya olunur.

Rəssam və kurator Səbinə Şıxlinskaya “Labirint” daxilində öz rolunu qrupun təşəbbüskarlarından biri kimi müəyyənləşdirir. Onun sözlərinə görə, bu layihənin fəlsəfi əsasını “labirint” simvolu təşkil edirdi ki, bu da həyat yolunu ifadə edir. Burada əsas məqam giriş və çıxış deyil, nəticə deyil, məhz yolun özüdür. Qrup üzvləri bu yolu birlikdə keçməyi hədəfləmiş və müəyyən bir yaradıcılıq mərhələsini kollektiv şəkildə yaşamışlar.

Beləliklə, tədqiqat “Labirint” qrupunun fəaliyyətini yalnız tarixi sənət hadisəsi kimi deyil, Azərbaycan müasir incəsənətində kollektiv yaradıcılığın

formalaşma mexanizmini izah edən metodoloji model kimi təqdim etməyə yönəlmişdir.

Metodologiya.

Bu tədqiqat sənətsüənəslıq və keyfiyyət yönümlü (qualitative) yanaşmaya əsaslanır. Araşdırmada case study metodu tətbiq edilərək “Labirint” art qrupunun 1996–2006-cı illər arasında həyata keçirdiyi əsas land-art, site-specific və sosial incəsənət layihələri analiz edilmişdir. Tədqiqatın empirik bazasını qrupun həyata keçirdiyi layihələr, sərgi və simpozium materialları, vizual sənədlər, həmçinin mövcud müsahibə və arxiv mənbələri təşkil edir. Bu materiallar diskursiv və kontekstual analiz vasitəsilə şərh olunmuşdur. Analitik yanaşma iki əsas nəzəri istiqamətə əsaslanır: kollektiv yaradıcılıq (collaborative art practice) və proses yönümlü və site-specific incəsənət yanaşmaları. Bu çərçivədə Grant H. Kester-in dialoji estetika konsepti və Michael P. Farrell-in “collaborative circles” modeli əsas interpretativ alət kimi istifadə olunmuşdur. Tədqiqatın məqsədi yalnız tarixi təsvir deyil, həm də “Labirint” qrupunun yaradıcılıq modelinin Azərbaycan müasir incəsənətində metodoloji transformasiya kimi rolunu müəyyənləşdirməkdir.

Əsas hissə. “Labirint” müstəqil art qrupu 1996-cı ildə rəssam Səbinə Şıxlinskayanın təşəbbüsü ilə formalaşmışdır. Qrup 1990-cı illərin ikinci yarısında Azərbaycan incəsənət mühitində yaranan alternativ bədii birliklərdən biri kimi çıxış edərək konseptual, land-art və site-specific istiqamətlərdə fəaliyyət göstərmişdir. Səbinə Şıxlinskayanın sözlərinə görə, bu təşəbbüs eyni mühitdə böyümüş, təhsil almış və emalatxanaları bir həyət daxilində yerləşən bir neçə dostun birgə ideyası kimi formalaşmışdır. Rəssam bu birliyin yaranmasını həmin dövrün ümumi sosial və mədəni konteksti ilə izah edir: köhnə sistemin dağılması, yeni dəyərlərin formalaşması, gələcəyə olan ümid və dəyişiklik atmosferi sənətçiləri bir araya gətirən əsas amillərdən olmuşdur. İlk ictimai təqdimat 1996-cı ildə Səttar Bəhlulzadə adına sərgi salonunda baş tutmuş, 1999-cu ildə rəsmi qeydiyyatdan keçmiş və 2006-cı ilə qədər fəaliyyət göstərmiş, bu müddət ərzində müxtəlif beynəlxalq və yerli layihələr həyata keçirmişdir. Bu dövrdə qrupun tərkibi dəyişkən olmuş və ümumilikdə 12–13 rəssamı əhatə etmişdir: Aytən Rzaquliyeva, Bəhram Xəlilov, Əliyar Əlimirzoyev, Elnur Babayev, Heybət Babayev, Hüseyn Haqverdiyev, Müseyib Əmirov, Səbinə Şıxlinskaya, Sənan Ələsgərov, Şahin Şıxəliyev, Ucal Haqverdiyev, Yelena Haqverdiyeva və Zakir Hüseynov. Şahin Şıxəliyev və Elçin Nadirov 1996–1999-cu illərdə qrupun konseptual manifestinin hazırlanmasında iştirak etmiş, Ucal Haqverdiyev isə 2000-ci ildə “Labirint”

qrupu ilə birlikdə “Humay” mükafatına layiq görülmüşdür [Əsgərova, 2015, s.162].

“Labirint” qrupunun yaradıcılıq modeli qısa sərgi formatından daha çox uzunmüddətli kollektiv yaşayış və eksperimental fəaliyyətə əsaslanmışdır. Qrup 1-1,5 ay davam edən land-art simpoziumları təşkil etmişdir. 1996-cı ildə vərəm sanatoriyasında həyata keçirilən layihə sosial məkanla ilk eksperimental müdaxilələrdən biri olmuş, 1998-ci ildə “Ekologiya” land-art simpoziumu insan-təbiət münasibətlərini bədii müstəviyə çıxarmışdır. 1999-cu ildə Abşeron yarımadasında keçirilən Toğrul Əfəndiyevin ideyası əsasında hazırlanmış “Cənnətdən qovulma” layihəsi “itirilmiş məkan” konsepti üzərində qurularaq site-specific yanaşmanın mühüm nümunələrindən birinə çevrilmiş, 2000-ci ildə Qaxda təşkil olunan “Art Fair” layihəsi isə tullantı materialların estetik transformasiyasını araşdırmışdır, lakin iştirakçıların öz qiymətləndirməsinə görə konseptual baxımdan tam uğurlu hesab edilməmişdir [Kwon, 2002, s. 112–118].

2001-ci ildən sonra qrupun fəaliyyəti sosial yönümlü incəsənətə doğru genişlənmişdir. Səbinə Şıxlinskaya, Aytən Rzaquliyeva və Elnur Babayev Vərəm xəstəxanası ilə birgə həyata keçirilən ilk sosial public-art layihələr, Zağulba layihəsi (BP qrantı vasitəsilə), “Hyatt Regency” qalereyasının dəstəyi ilə sərgilər təşkil edilmişdir. 2003-cü ildə Nargin adasında Hüseyn Haqverdiyev və Çingiz Babayev ilə birgə layihə, 2005-ci ildə Leyla Axundzadə ilə əməkdaşlıq çərçivəsində “From oil to oil” layihəsi və 2006-cı ildə Sumqayıtda “Nəriman Nərimanov” gəmisində həyata keçirilən layihə qrupun fəaliyyətinin son mərhələsini təşkil etmişdir. Bu dövrdə “Labirint” artıq yalnız estetik deyil, həm də sosial və institusional müstəviyə çıxan yaradıcı platforma kimi formalaşmışdır [Балаева, 2024].

2005-ci ildə “Labirint” qrupunun fəaliyyətində sərgi və təqdimat strategiyalarının institusional müstəviyə keçidi müşahidə olunur. Bu mərhələdə Beynəlxalq Uşaq İncəsənət Fondunun (BUİF) və “Qız qalası” qalereyasının dəstəyi ilə təşkil olunan “Labirint-şou” satış-sərgisi qrupun yaradıcılığının daha geniş auditoriyaya təqdim olunması ilə yanaşı, sosial yönümlü incəsənət təşəbbüsləri ilə əlaqələndirilmişdir. Sərgi çərçivəsində təqdim olunan 13 müəllifin 58 əsərilə yanaşı (qrafika, müasir kompüter qrafikası, Sənan Ələsgərovun fotoları) əsərlərin reproduksiyaalarının satışı vasitəsilə əldə olunan vəsait xeyriyyə məqsədlərinə yönəldilmiş (BUİF-in “Katrina-İncəsənətlə Reabilitasiya” proqramının hesabına köçürülmüş və ABŞ-da baş vermiş tufan nəticəsində zərər çəkmiş uşaqlara xərclənmişdi), bu isə qrupun fəaliyyətində

incəsənətin sosial funksiyasının gücləndiyini göstərmişdir. Bu kontekstdə sərgi yalnız ekspozisiya deyil, həm də sosial və institusional münasibətlərin qurulduğu platforma kimi çıxış etmişdir [Azertac, 2005].

Qrupun əsas metodoloji prinsipi fərdi müəlliflikdən çox əməkdaşlıq modelinə əsaslanırdı. Sənətçilərin özlərinin də vurğuladığı kimi, əsas məqsəd nəticə deyil, prosesin özü idi. Bu yanaşma sənəti tamamlanmış obyekt deyil, daim dəyişən sosial və məkan münasibətlərinin daxilində formalaşan açıq sistem kimi izah etməyə imkan verir [Bourriaud, 2002, s. 25–45].

“Labirint” qrupunun land-art və site-specific təcrübələri bu metodologiyanın konkret ifadəsidir. “Yol – həyat” layihəsində 29 gün ərzində birgə yaşayış və yaradıcılıq sənəti performativ sosial prosesə çevirir; “Ekologiya” layihəsində sənət təbiətlə dialoq formasında qurulur; “Cənnətdən qovulma” layihəsində landşaft ideoloji və simvolik struktur kimi yenidən kodlaşdırılır; “Art Fair” layihəsində isə sənət yarmarkası anlayışı dekonstruksiya edilərək tullantı materiallar bədii dəyər qazanır. Bu layihələrdə əsas vuruğu nəticədən çox prosesin özünün estetik dəyərinə yönəlir. Bu kontekstdə “Labirint” təcrübəsi Azərbaycan incəsənətində eksperimental land-art praktikalarının yalnız estetik deyil, həm də metodoloji və institusional transformasiya vasitəsi kimi çıxış etdiyini göstərir.

“Labirint” qrupunun fəaliyyəti müasir incəsənət nəzəriyyəsində geniş müzakirə olunan *kollektiv yaradıcılıq (artistic collaboration) və kollektiv istehsal modelləri* kontekstində oxuna bilər. Bu yanaşmada sənət sosial qarşılıqlı təsir və kollektiv yaradıcılıq kimi interpretasiya olunur. Məsələn, Michael P. Farrell-in kollektiv yaradıcılıq modellərinə dair tədqiqatında qeyd olunduğu kimi, bədii “yaradıcı dairələr” (collaborative circles) üzvlər arasında davamlı dialoq, qarşılıqlı təsir və ortaq estetik vizyon formalaşdırır. Bu strukturda fərdi yaradıcılıq kollektiv dinamika daxilində transformasiya olunur [Farrell, 2001, s. 1–18].

Eyni zamanda Grant H. Kester tərəfindən irəli sürülən “dialogical aesthetics” və kollektiv incəsənət yanaşması müasir bədii praktikaların obyekt istehsalından sosial prosesə keçidini vurğulayır. Onun fikrincə, müasir kollektiv sənət artıq “hazır obyekt” deyil, *dialoq və qarşılıqlı əmək prosesidir* [Kester, 2011, s. 2–14].

Bu nəzəri çərçivələr “Labirint” qrupunun fəaliyyətini yalnız yerli eksperimental fenomen kimi deyil, həm də global müasir incəsənət diskursunun bir hissəsi kimi oxumağa imkan verir. Qrupun land-art simpoziumları və site-specific müdaxilələri Kester-in qeyd etdiyi “process-based art” modeli ilə,

həmçinin Farrell-in təsvir etdiyi “collaborative circle” strukturu ilə metodoloji yaxınlıq nümayiş etdirir.

Bununla belə, “Labirint” təcrübəsinin spesifikliyi ondadır ki, burada əməkdaşlıq yalnız estetik əmək bölgüsü deyil, eyni zamanda birgə yaşama, məkan paylaşımı və fiziki mühitdə uzunmüddətli kollektiv mövcudluq formasında həyata keçirilmişdir. Bu isə Qərb sənət nəzəriyyəsində daha çox diskursiv və institusional çərçivədə izah edilən collaboration modelindən fərqlənir.

Səbinə Şıxlinskaya “Labirint”i eyni mühitdə böyümüş dostların kollektiv təşəbbüsü kimi xarakterizə edir. Onun fikrincə, qrupun ideyası “labirint” metaforası üzərində qurulmuşdu və əsas məqsəd yolun özünü birgə keçmək idi. 2006-cı ildə qrupun fəaliyyətinin dayanması isə konflikt nəticəsi deyil, təbii yaradıcılıq prosesinin tamamlanması kimi baş vermişdir. Şıxlinskaya “Labirint”i həyatın və yaradıcılığın ayrılmaz hissəsi kimi qiymətləndirir və kollektivləri müvəqqəti yaradıcı orqanizm kimi izah edir. Şıxlinskaya qeyd edir ki, 2006-cı ildə qrup fəaliyyətini dayandırdıqdan sonra hər bir üzv öz fərdi yoluna qayıtmış, əvvəlki yaradıcılıq istiqamətlərini davam etdirmişdir. Onun bildirdiyinə görə, “Labirint”in bir çox keçmiş üzvləri bu gün Azərbaycanın tanınmış rəssamları, heykəltaraşları və fotoqraflarıdır. Şıxlinskaya isə şəxsən qrupdan sonra əvvəlki yaradıcılıq formalarına tam şəkildə qayıda bilmədiyini, yaradıcılığının yeni bir mərhələyə və fərqli bir ifadə müstəvisinə keçdiyini vurğulayır.

Şıxlinskaya bu ayrılıq anını hətta xüsusi bir performativ hadisə kimi xarakterizə edir. Onun təşəbbüsü ilə qrup üzvləri Sumqayıta, sahilə oturmuş paslı “Nəriman Nərimanov” gəmisinin yanına getməli və son layihələrinin simvolik sonluğunu birlikdə qeyd etməli idilər. Lakin, qrup üzvlərinin əksəri bu təklifdən imtina etmiş, paslı gəmilər və “apokaliptik atmosfer”dən yorulduqlarını, öz emalatxanalarında yaratdıqları sənətin daha “gerçək” olduğunu bildirmişlər. Şıxlinskaya bunu səmimi bir mövqe kimi dəyərləndirir və ayrılığın məhz bu dürüstlük üzərində, gərginliksiz və sakit şəkildə baş verdiyini vurğulayır.

Eyni zamanda o qeyd edir ki, bu proses onun üçün heç vaxt oyun və ya formal bir bədii jest olmamışdır. Şıxlinskayanın sözlərinə görə, bəzi insanlar onun bu cür layihələri “moda” və ya konseptual oyun kimi qəbul edə bilərlər, lakin bu yanaşma onun üçün keçərli deyil: bu, onun həyatı, şəxsi və yaradıcılıq təcrübəsinin ayrılmaz hissəsidir.

Ümumilikdə, “Labirint” qrupunun fəaliyyəti Azərbaycan müasir incəsənətində obyekt-mərkəzli estetikadan prosesual və kollektiv yaradıcılıq modelinə keçidin formalaşmasında əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Qrupun land-art və site-specific layihələri sənəti sosial, ekoloji və məkan əsaslı bir proses kimi yenidən düşünməyə imkan yaratmışdır.

Nəticə. “Labirint” qrupunun yaradıcılıq fəaliyyəti Azərbaycan müasir incəsənətində post-sovet dövründə formalaşan estetik və institusional transformasiyaların mühüm komponentlərindən biri kimi çıxış edir.

Tədqiqat nəticəsində müəyyən olunur ki, “Labirint” təcrübəsində bədii fəaliyyətin əsas vahidi fərdi müəlliflik deyil, birgə yaşayış, paylaşılmış məkan-zaman və kollektiv qarşılıqlı təsir mexanizmləridir. Qrupun həyata keçirdiyi “Ekologiya”, “Cənnətdən qovulma” və “Art Fair” kimi land-art və site-specific layihələr, eləcə də sosial yönümlü müdaxilələr göstərir ki, sənət burada sosial, ekoloji və məkan münasibətləri daxilində formalaşan dinamik proses kimi çıxış edir. Xüsusilə Abşeron yarımadasının sənayeləşmə nəticəsində zədələnmiş ekoloji mühitinə yönəlmiş layihələr “Labirint” qrupunun fəaliyyətində ekoloji tənqid və landsaftın yenidən estetikləşdirilməsi istiqamətinin mühüm yer tutduğunu təsdiqləyir.

Eyni zamanda, qrupun sərgi və təqdimat strategiyaları ənənəvi ekspozisiya modelindən kənara çıxaraq intermedial və performativ xarakter almışdır. Vizual obyektlərin poeziya mətnləri, video materiallar və canlı musiqi ilə sintezi sərgi məkanını çoxqatlı bədii mühitə çevirərək sənətin qavranılma mexanizmlərini genişləndirmişdir. Bu yanaşma sənətin müxtəlif media və ifadə formalarının qarşılıqlı inteqrasiyasına əsaslanan yeni təqdimat modelinin formalaşmasına gətirib çıxarmışdır.

Bununla yanaşı, 1999–2005-ci illərdə həyata keçirilən beynəlxalq land-art simpoziumları və əməkdaşlıqlar “Labirint” qrupunun fəaliyyətini lokal eksperimental təşəbbüsdən çıxararaq qlobal müasir incəsənət diskursuna inteqrasiya etmişdir. Bu proses Azərbaycan incəsənətində land-art və ekoloji yönümlü təcrübələrin beynəlxalq kontekstdə tanınmasına şərait yaratmışdır.

Araşdırma həmçinin göstərir ki, qrupun fəaliyyətində formalaşan yaradıcı model sonrakı fərdi yaradıcılıq istiqamətlərinə də təsir etmişdir. Xüsusilə Səbinə Şıxlinskayanın sonrakı dövrdə kurator fəaliyyətə və gender mövzularına yönəlməsi “Labirint” təcrübəsinin yalnız kollektiv estetik fenomen deyil, həm də fərdi bədii transformasiyalara təsir edən konseptual platforma olduğunu göstərir.

Bununla belə, təhlil nəticəsində müəyyən olunur ki, kollektiv yaradıcılıq modeli struktur etibarilə uzunmüddətli institusional sabitliyə malik olmur. “Labirint” qrupunun 2006-cı ildə fəaliyyətinin təbii şəkildə başa çatması bu modelin daxili dinamikası ilə bağlıdır və kollektiv sənət təcrübələrinin müvəqqətiliyini göstərir. Qrupun fəaliyyətinin son mərhələsinin simvolik və qismən performativ xarakter daşması bu sonluğun özü də bədii prosesin davamı kimi interpretasiya oluna biləcəyini göstərir.

Beləliklə, “Labirint” qrupunun fəaliyyəti Azərbaycan müasir incəsənətində kollektiv və məkan əsaslı yaradıcılıq formalarının formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdir və bu istiqamətdə gələcək tədqiqatlar üçün metodoloji baza yaradır. Gələcək tədqiqatlar üçün bu modelin digər Azərbaycan art qrupları ilə müqayisəli təhlili, həmçinin 2000-ci illərdə formalaşan yeni kollektiv yaradıcılıq formaları ilə əlaqəsinin araşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Land-art. 1999. Müseyib Əmirov, Elnur Babayev, Səbinə Şıxlinskaya, Elçin Nadirov, Ucal Haqverdiyev, Əliyar Əlimirzoyev, Zakir Hüseynov, Aytən Rzaquliyeva, Hüseyn Haqverdiyev, Yelena Haqverdiyeva, Sənan Ələsgərov (fotoqraf)

Ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi (AzərTAC). (2005). “Labirint-şou” “Qız qalası” qaleresində. https://azertag.az/xeber/labirint_sou_satis_sergisi_achilmisdir-331249
2. Bourriaud, N. (2002). *Relational Aesthetics*. Les presses du réel.
3. Əsgərova, X. (2015). *XX əsr Azərbaycan boyakarlığının inkişafı*. Bakı.

4. Farrell, M. P. (2001). *Collaborative Circles: Friendship Dynamics and Creative Work*. University of Chicago Press.
5. Gray, L. (2022). *Azərbaycan müasir incəsənəti*. TEAS Press.
6. Kester, G. H. (2011). *The One and the Many: Contemporary Collaborative Art in a Global Context*. Duke University Press.
7. Kwon, M. (2002). *One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity*. MIT Press.
8. Universes in Universe. (2007). Azerbaijan Pavilion documentation. <http://universes-in-universe.de/car/venezia/eng/2007/tour/aze/img-04.htm>
9. Балаева Ч. (2024). Сабина Шихлинская: художник – зеркало происходящего. The M.O.S.T. <https://themoost.az/2024/05/28/sabina-shikhlinnskaya/>
10. Мунипов А. (2021). Художница Сабина Шихлинская: магия недосказанности <https://baku-media.ru/publications/kultura/iskustvo/magiya-nedoskazannosti/>

Мехбара Аббасова Тахир кызы

Творческая деятельность группы «лабиринт»: коллективный опыт и практики лэнд-арта

Резюме: В статье творческая деятельность независимой арт-группы «Лабиринт» анализируется в контексте коллективного опыта и практик лэнд-арта. Цель исследования — определить модель процессуального художественного мышления, сформировавшуюся в деятельности группы, а также её место в современном искусстве Азербайджана. В качестве эмпирического материала рассматриваются симпозиумы лэнд-арта, сайт-спцифик (site-specific) проекты и социально ориентированные художественные интервенции, реализованные группой «Лабиринт» начиная с конца 1990-х годов. Особое внимание уделяется проектам, осуществлённым на Абшеронском полуострове и в других региональных пространствах, которые анализируются в контексте переосмысления отношений между искусством и пространством.

В результате установлено, что деятельность группы «Лабиринт» сыграла значительную роль в формировании перехода современного искусства Азербайджана от объектно-ориентированного художественного производства к процессуальным, коллективным и пространственно-

ориентированным моделям творчества. Опыт группы способствовал институционализации альтернативного художественного подхода, интерпретирующего искусство не как статичный объект, а как продолжающийся социально-эстетический процесс. В исследовании использованы методы сравнительного анализа, визуального анализа и эмпирического наблюдения.

Ключевые слова: Лабиринт, лэнд-арт, коллективный опыт, site-specific искусство, художественный коллектив, современное искусство Азербайджана.

Mahbara Abbasova Tahir

Creative Activity Of The “Labyrinth” Group: Collective Experience And Land Art Practices

Summary: The article analyzes the creative activity of the independent art group “Labyrinth” in the context of collective experience and land art practices. The aim of the study is to identify the model of process-oriented artistic thinking formed within the group’s activities and to determine its place in contemporary Azerbaijani art. The research examines the land art symposiums, site-specific projects, and socially oriented artistic interventions carried out by the “Labyrinth” group since the late 1990s as empirical material. Particular attention is paid to projects implemented on the Absheron Peninsula and in other regional spaces, analyzed in the context of reconfiguring the relationship between art and space.

As a result, the activities of the “Labyrinth” group played a significant role in shaping the transition in contemporary Azerbaijani art from object-centered artistic production to process-oriented, collective, and spatially based creative models. The group’s practice contributed to the institutionalization of an alternative artistic approach that interprets art not as a fixed object, but as an ongoing socio-aesthetic process. The study employs comparative analysis, visual analysis, and empirical observation methods.

Key words: Labyrinth, land art, collective experience, site-specific art, art collective, contemporary Azerbaijani art.